

„*Social Relations in Turbulent Times*“: *Desátá konference* *Evropské sociologické asociace*

JAN VÁNĚ

Ve dnech 7.-10. 9. 2011 se konala v Ženevě mezinárodní sociologická konference na téma *Social Relations in Turbulent Times*. Pořadatelem byla Evropská sociologická asociace (*European Sociological Association – ESA*), která organizuje své konference vždy v intervalu dvou let. Nyní se jednalo o její desátou mezinárodní konferenci. Důvodů, proč v časopise *Religio: Revue pro religionistiku* věnovat této konferenci pozornost, je hned několik. Především mezi ně patří skutečnost, že ESA doposud svá témata vyhlašovala pro standardně etablované sekce, jako je sociologická teorie, metodologie, sociologie rodiny či sociologie sportu, kdežto panel věnující se fenoménu náboženství na konferencích ESA doposud chyběl. Poprvé byl panel sociologie náboženství zařazen a ustaven až právě na ženevské konferenci.

Cesta k prosazení panelu a jeho začlenění mezi standardní panely ESA nebyla vůbec lehká. První nakročení tímto směrem lze datovat již do roku 2002, kdy v Curychu proběhla mezinárodní konference *The Situation of Religion in Europe*. Tuto konferenci organizoval Hubert Knoblauch a klíčové příspěvky (Hubert Knoblauch, Thomas Luckmann, Danièle Hervieu-Léger, Roberto Cipriani, Detlef Pollack atd.) vyšly v respektovaném oborovém periodiku *Social Compass* (50/3, 2003). Následovalo setkání v roce 2006 v Gentu, kdy prostor pro setkání badatelů zaměřujících se na sociologii náboženství poskytl panel sociologie kultury. Název setkání zněl *Changing Cultures: European Perspectives*. Hned následující rok se setkání uskutečnilo znovu, tentokrát v Glasgow pod názvem *European Culture and Values*. Posléze proběhla ještě další dvě setkání, která již měla v názvu explicitní odkaz k náboženské problematice: *Religion and the Sociology of Religion in Europe* (Lisabon, 2009, organizátory byli Hubert Knoblauch a Anne-Sophie Lamineová) a *Qualitative Research on Contemporary Religion* (Bayreuth, 2010, v rámci panelu kvalitativních metod). K formálnímu ustavení panelu sociologie náboženství v rámci ESA došlo 30. 10. 2010. Byl vytvořen přechodný organizační výbor, který jednak skrze své sociální sítě distribuoval pozvánku na ženevskou konferen-

ci, jednak se podílel na výběru z příspěvků zaslaných do panelu sociologie náboženství. Zároveň přechodný výbor stanovil, že na prvním oficiálním setkání panelu sociologie náboženství v Ženevě dojde k ustavení a volbě předsednictva, jehož mandát bude vždy dvouletý. Hlavními hybateli celé iniciativy byli Hubert Knoblauch (Technische Universität Berlin) a Anne-Sophie Lamineová (Université de Strasbourg).

Dokladem, že se panel sociologie náboženství stal plnohodnotnou součástí ESA, bylo zařazení příspěvku Huberta Knoblaucha mezi klíčové referující konference ESA v Ženevě (k dalším klíčovými referujícím patřila například i současná hvězda sociologické teorie, Margaret Archerová). Vzhledem k tomu, že českému publiku není Knoblauch příliš znám, nebude od věci říci o něm a jeho práci několik slov. Knoblauch vystudoval sociologii, filozofii a historii na univerzitách v Kostnici a Brightonu. Absolvoval u Thomase Luckmanna, na jehož koncept „neviditelného náboženství“¹ navazuje, respektive se s ním kriticky vyrovnává a snaží se o jeho rozvíjení a modifikaci. Následně absolvoval celou řadu výzkumných pobytů na univerzitách v Nottinghamu, Londýně, Vídni a Curychu a v roce 2002 zakotvil na Technické univerzitě v Berlíně, kde působí doposud. Ve svém příspěvku „Culture and Religion in Turbulent Times: Secularization and the Transformation of Religion“ se věnoval vztahu mezi soudobou sekulární kulturou a náboženstvím, přičemž akcentoval teoretické koncepty resakralizace, desekularizace a deprivatizace. Jejich srovnáním dospěl k představení vlastní pozice, v níž hájí vznik tzv. veřejného, respektive „populárního“ náboženství.²

Druhou postavou klíčovou pro vznik panelu byla Anne-Sophie Lamineová, která zároveň řídila ženevské pracovní setkání, na němž došlo k volbě předsednictva pro panel sociologie náboženství (viz dále). V Ženevě přednesla příspěvek „Dimensions of Believing and Analysis of Conflicts And Radicalization“, kde se zaměřila na čtyři základní dimenze, které považuje za klíčové pro stanovení významu, co je to víra: na dimenzi kognitivní, etickou, emocionální a symbolickou. Tyto čtyři dimenze Lamineové posloužily k analýze potenciálních konfliktů mezi náboženskými a nenáboženskými osobami či skupinami.

Obraťme nyní pozornost k příspěvkům v rámci panelu sociologie náboženství. Celkem jich bylo přijato 65 a byly prezentovány buď ústně, nebo formou posteru. Tematicky se panel sociologie náboženství zaměřoval na následující oblasti: (1) teoretické problémy, (2) sociologie islámu, (3) so-

1 Thomas Luckmann, *The Invisible Religion: The Problem of Religion in Modern Society*, New York: Macmillan 1967.

2 Srov. např. Hubert Knoblauch, *Populäre Religion: Auf dem Weg in eine spirituelle Gesellschaft*, Frankfurt am Main: Campus Verlag 2009.

ciologie katolicismu, (4) náboženství ve veřejné sféře, (5) sociologie spirituality a (6) kultura a náboženství.

Stojí za zmínku, že se tohoto prvního oficiálního panelu sociologie náboženství v rámci konferencí ESA účastnila i početná skupina českých badatelů. Aktivních účastníků z ČR bylo šest a reprezentovali tři česká pracoviště. S klasickou prezentací vystoupili Michaela Ondrašínová (Ústav religionistiky FF MU, Brno) a Jan Váně (Katedra sociologie FF ZČU v Plzni). Michaela Ondrašínová v příspěvku „Being Different from Religion: Distance From Religious Organizations and Its Role for Czech Spiritual Seekers“ představila výsledky svého výzkumu založeného na diskurzivní analýze vybraných periodik zaměřujících se na takzvané „duchovní hledače“. Jan Váně vystoupil s příspěvkem „The Integration and Entrenchment of Non-Institutionalized Religious Communities in Local Environment“. Představil zde fenomén neinstitucionalizovaných náboženských komunit v ČR, důvody jejich vzniku a jejich adaptační strategie. Zbylí čeští badatelé zvolili jako formu představení svých výsledků posterovou prezentaci. Název příspěvku Dušana Lužného a Daniela Topinky (oba Katedra sociologie a andragogiky FF UP v Olomouci) byl „Religion and Stratification in the Czech Republic“. Záměrem posteru bylo na základě dat z výzkumů DIN 2006³ a EVS 2009⁴ vysvětlit důvody a formy sekularizačního procesu v České republice. Problematice sekularizace se věnoval ve své posterové prezentaci „Religion in a Sociological Context: Grounding the Separation“ i Milan Fujda (Ústav religionistiky FF MU, Brno). Problém sekularizace reflektoval nikoli optikou empirických sociologických výzkumů jako jeho kolegové z Olomouce, ale na základě teoretické reflexe pojmu náboženství a jeho využívání v sekularizačních teoriích. Poslední zástupkyně české vědy, působící však nyní v Německu, byla Hana Doležalová (Fridrich Schiller Universität Jena). V posteru „The Individual and the Collective in Holistic Spirituality: Therapeutic Practices, Corporeality and Sociality“ se zaměřila na podoby spirituality příznivců New Age, kterým se ve svém kvalitativním výzkumu věnuje.

---

3 DIN – „Detradicionalizace a individualizace náboženství v České republice a jejich sociopolitické a socioekonomické důsledky“, grant GAČR č. 403/06/0574, projekt byl řešen v letech 2006-2008, hlavním řešitelem byl Dušan Lužný z FF MU. Jedná se o sociologický empirický výzkum čistě české proveniencí.

4 EVS – „European Values Study“, jedná se o mezinárodní výzkum. V rámci EVS doposud proběhly čtyři uzavřené vlny výzkumů (1981, 1990, 1999, 2008). Data získaná z EVS jsou distribuována prostřednictvím datového archivu na ICPSR při Michiganské univerzitě a rovněž prostřednictvím dalších velkých světových archivů. Datový archiv v Praze archivuje česká data z EVS roku 1999 a 2008 a československá data z roku 1991, viz <<http://archiv.soc.cas.cz>> nebo <<http://www.europeanvaluesstudy.eu>> [22. 10. 2011].

Drobnou vadou na kráse konference byl ne zcela zdařilý průběh pracovního setkání panelistů sociologie náboženství. Toto setkání mělo několik cílů. Kromě potřebného síťování mezi jednotlivými badateli šlo především o ustavení vedení sekce a stanovení cílů sekce v budoucnu. Celé setkání, které trvalo téměř dvě hodiny, se ale v podstatě zvrhlo v rozepři mezi německými a francouzskými kolegy o to, kde se bude příští rok konat samostatné setkání sekce. Poté, co neprošel žádný z návrhů (Postupim, Štrasburg, Paříž), dospěli účastníci k závěru, že se bude muset pracovní setkání konat i následující den. Zde došlo k potvrzení nominovaných členů užšího a širšího vedení s tím, že právě vedení se později usnese na cílech sekce a na místě, kde se bude konat příští konference.⁵

Lze konstatovat, že příspěvky, které zazněly v panelu sociologie náboženství, poskytly poměrně jasnou představu, jaká témata jsou v současnosti v evropské sociologii na výsluní a jak jsou teoreticky a metodologicky uchopována. Nejdůležitějším závěrem ale je, že začleněním sociologie náboženství mezi standardní panely v rámci konferencí Evropské sociologické asociace získávají badatelé, včetně těch českých, další prostor, kde se mohou setkávat na mezinárodní úrovni a seznámit se, případně vstoupit do konfrontace, s poznatky ostatních vědců. Lze jen doufat, že čeští výzkumníci této možnosti náležitě využijí.

---

5 V této chvíli je již místo setkání panelu sociologie náboženství při ESA na rok 2012 stanoveno: bude jím Postupim. Panel vytvořil i vlastní webové stránky, kde se lze obeznámit s dalšími informacemi, viz <<http://www.esareligion.org>> [22. 10. 2011].